

Landskap: SKÅNE Upptecknat av: William Richter
 Härad: Albo Adress:
 Socken: Fägeltofta Berättat av: Bothilda Nilsson
 Bontofta,
 Uppteckningsår: 1928 Född år i

Uppteckningen rör

Klädedräkt.	1
"Dansa skinnkompass"	6
Dansa "Gubben Noak"	7
Digerdöden	8
Soft "Kröson"	9
Kaffe, tee och choklad	10
Brygga dricka --- drickablandning	11
Ystning	13
Kärna smör	15
Lekar	17
Jätte---jättekast	19
"Pysslingabacke---"Snickehöj".	20
"Pysslängahälet"	21
Stensättning--- där stämmor o sammanträde höllos	22
"Skaumannen"--kom o värmd sig då man bakat, bykt.	23
Valborgsmässoafton	24
"Malttorka" -- torkning	25
Kransagille	26
Mot nöjeslivet---Prästen Fernström, Tranås	27
Dagsverken	28
Bysmedja-- Brydestuga	28
"rothäll-- rusthäll"	28
"Skvattor"	29
Rovor	29
Smörfärgning	29

Skriv endast på denna sida!

Låna varme"	30
"Präsor"	30
Staffansvisa	31
Gätor	32
Lekar	37
Arrendeavgifter---- dagsverken	38
Botemedel mot trolldom (krestur) betesgång)	39
Skrapekaka	40
"Förning"	41
"Känna laiekusan"	42
Sed vid vävning o varpning	43
Kvinna som fått barn-----kyrktagning	44
Botemedel mot såriga bröstvårtor---stål mot onda makter	45
"Suel"(sogel)	46
Visa-- Ro;ro till stora bron och köpa barnet gullaskor	47
" Rida rida ranka-----	51
Pigan ,som trampade på brödet	52

Acc.nr.

Bothilda Nilsson

1932

Juli 1928.

Bontofta,

Fågeltofta sn.

Albo hd. SKÅNE.

Min mor brukade binda klutar, och då alltid om lördagarna. Då det skulle bli nattvardsgång sutto ofta tio á tolv gummor och väntade på att få sina klutar bundna, ty dem skulle de ha på vid dylika högtidliga tillfällen. För varje klut hon band, fick hon tolv styver.

sept. 15. Klutarna, som användes här, voro mest "spåneklutar". sept. 26. Spånen (i regel av hassle) formades, så att de passade att fästa på bakhuvudet omkring det uppsatta håret. Den virades med linne-remsor, och sedan spändes ett linnestycke därover, som kluten skulle fästas i. Från pannan spändes ett "hosseband", som skulle hålla spånen i rätt läge. Den, som kluten skulle bindas på, fick sedan hålla med sina händer vid tinningarna, så att kluten ej kom i oordning, medan den bands. Kluten var av sockerduk och fästes på den så överklädda spånen medelst knappnålar. Den skulle dölja hela håret. En snibb skulle hänga neråt ryggen, de andra två lades upp

(56 s.)

över(huvudet) hjässan, och ovanpå fästen en rosett, som även den var av sockerduk. En smal spets var fastsydd runt både rosett och kluten för övrigt. En enkel hålsöm saknades inte heller, och den nedhängande snibben var ofta vackert broderad.

Schaletterna knötos i nacken i kass. Snibbarna fingo stå utåt sidorna och hänga neråt ryggen över knuten.

De yngre flickorna hade två flätor, som lades upp över hjässan. Däri hängdes sidenband i la.

Läseflickorna hade fyra flätor med fyra till sex flätor i varje. De klädde hela nacken, och så syddes sidenband fast i håret och fingo hänga nedåt ryggen.

Hattar hade endast mamsellerna på herrgårdarna, och därför väckte det allmän uppmärksamhet, då en ung flicka kom tillbaka från Danmark, där hon varit ett par år, och hade hatt på. Hon kallades både tosa och annat. Först för c:a 50 år sedan började så småningom den ene efter den andre på att använda hatt.

Kjolarna voro av vadmal och voro mörkblå eller gröna. De bestodo av fyra hela vådor och hade ficka i sömmen. Runtomkring armar och hals var silkebårder. Själva livet snörades framtill, och med detta hölls kjolen uppe.

De äldre hade "skinnklockor". Dessa voro av beredda fårskinn, som svärtats med vitriolvatten. Nerikring "klockan" var fastsytt en bård av röd vadmal eller kläde ungefär en - två dm. bred. Upptill fanns en annan bård ungefär $\frac{1}{2}$ kvarter bred av gult sämskinn. Det var troligen högtidsklockor.

Vintertid användes även svärtade fårskinnspälsar, som tröto strax nerom midjan. De voro något veckade.

"Skjörten", som de äldre använde var grön. Kjolen kallades även "knäppa".

I min barndom - 1860 - 1870- talen hade de "stubbar", som liknade kränoliner. Fjäderstål i ringar upp- och nertill omvirades med lin (ungefär så tjockt som tre finger). Ovanpå fastsyddes tyget, och kardade blånor eller bomull lades i liksom i ett sticktäck.

Så hade de "rynkjesärkar", som var tre hela vådor i. Ärmarna voro vida, ^{veckade} (rynkade) vid axlarna, bredare neråt och lätt åtsittande med en linning vid handlederna. Urringningen vid halsen var ringa. En fastsydd "bröstlapp" kantades av en lits och knäpptes upptill i vänstra hörnet. Ägarinnans initialer syddes nertill på denna lapp t.ex. B C D (Bengta Carls Dotter).

Då de skulle ut och hösta hade de endast på rynkjesärken och virade då ett c:a 4 alnar långt rent tött band om midjan. Det var "brickat", ungefär tre finger brett, och var försett med duskor, som fingo hänga neråt sidan. På fötterna hade de låga grova skor (ungefär som morgontofflor nu). På huvudet hade de vit huvudduk, som knöts i nacken.

Särken skulle hänga nerom kjolarna, och så hade de en kritbit i fickan, som de togo bort fläckar med. ("di skulle inte generas att ha byxor då för tiden"). Särken fodrades invändigt med grövlinne.

1932

= överliv

---4-4

När de gingo till kyrkan hade de "opplöder". De voro av linne och sedermera av sockerduk och gnedos med gniesten, så att de blevo blanka. Somma voro broderade på axlarna och hade stora kragar, som lågo ned. Kravatterna voro av silke, och man stoppade litet i barmen så att de skulle ligga slätt.

"Speddetröjor" hade de långt tillbaka i tiden och stickades för hand med strumpstickor. De jag såg voro mörkblå och svarta och hade ett litet bröstveck. Dem hade de ofta på, då de gingo till kyrkan.

Så hade de svarta eller bruna schalar, som de hängde över axlarna. Det var en vanlig bröllopgåva.

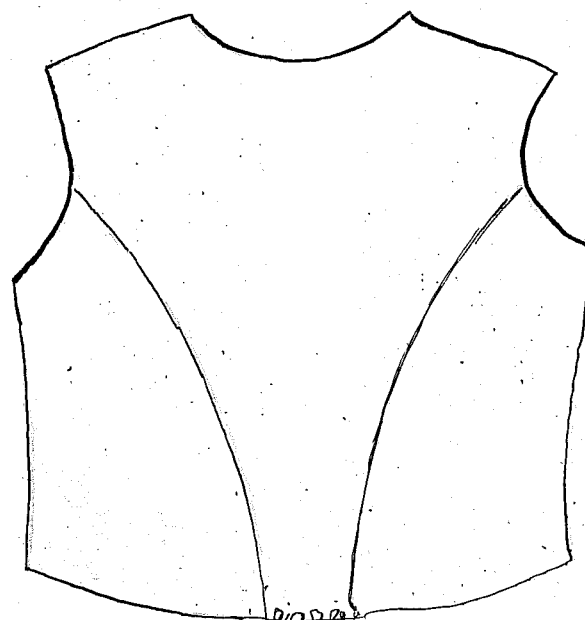
Förklädena voro mestadels randiga av hemvävt tyg och så stora så att de nådde runtom, men min moster, som tjänade i Dalby, tyckte det var nätt, då de bara nådde till "svansarna" på tröjan.

"Svansatröjor" hade både man- och kvinnfolk på 1880 - 90-talet. De voro ungefär likadana. De voro av mörkblå eller svart kläde och slutade framtill liksom i en spets och baktill liksom i några "strutar" eller "svansar", som man också sade. De knäpptes framtill med häk-tor, som fästs invändigt.

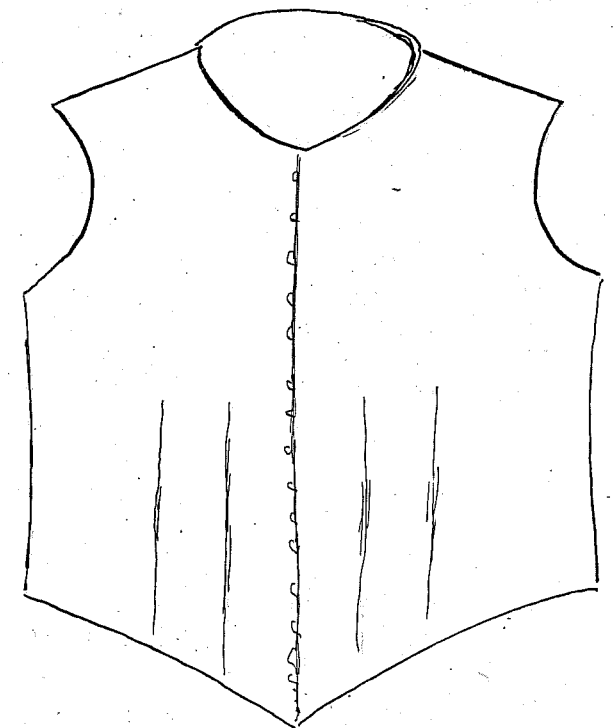
Såväl karl- som fruntimmerskläderna sydde byskräddarna, som tre till fyra stycken gingo från gård till gård.

Näsdukar voro sällsynta förr. Handdukarna kallades "hånkle" (handkläden) och syddes alltid av hemvävt linne.

1932

"Strutar svansar".

"Svansatröja" från Bontofta, Fågeltofta sn.
Material: svart kläde, föga urringad vid halsen, knäpptes framtill
med häktor.

1932

LUNDS UNIVERSITETS

FOLKMINNESARKIV

Upptecknat av William Richter

Acc.nr.

Bothilda Nilsson

Bontofta.

Fågeltofta sn.

Albo hd. SKÅNE.

Juni 1928.

Min man Anders kunde "dansa skinnkompass". Man lade ett par käppar i kors, så att fyra rubor bildades. I dessa skulle den dansande hoppa på ett visst sätt utan att få beröra käpparna, och det skulle gå hastigt och i takt. "Den som ska' dansa skinnkompass, han ska' dansa mycket reskt".

Acc.nr.

1932

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Upptecknat av William Richter

Bothilda Nilsson
Bontofta.
Fågeltofta sn.
Albo hd. SKÅNE.

Juni 1928.

Att dansa "Gubben Noak" kunde inte vem som helst.
Det gick till på så sätt, att två karlar ställde sig vid sidan
av varandra med litet mellanrum. En tredje fattade så tag i de
andras rockslag och dansade i en viss takt på golvet, så slog
han upp, så att han stod med fötterna mot taket - det var inte
så högt då till taket som nu -. Där dansade han på samma sätt
och slog ånyo om, så att han kom ned med ryggen mot de andra,
och så fortsatte han i samma takt.

1932

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Upptecknat av William Richter

Juni 1928

8

Acc.nr.

Bothilda Nilsson

Bortofta

Fågeltofta sn.

Albo hd. SKÅNE.

Under "digerdöden" begrovs alla pestsmittade uppe
vid en stor mosse, som för den skull fick namnet "de dödas lott".
Den ligger ungefär fyra fem kilometer nordost om Fågeltofta kyr-
ka.

1932

LUNDS UNIVERSITETIS
FOLKMINNESARKIV

Acc.nr.

Upptecknat av William Richter

Bothilda Nilsson

Juni 1928.

Bontofta,

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

 Saft började de på att använda något, då jag var liten.
"Kröson" (lingon) har de tagit vara på i hela min tid.

William Richter

1932

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Upptecknat av William Richter

Juni 1928.

Acc.nr.

Bothilda Nilsson

Bontofta,

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

Min mor föddes 1836. Hennes mor talade om, att hon tjän-
te på ett herrskapsställe, där de kokte kaffe. Hon spmang sin
väg, då de ville , att hon skulle dricka av kaffet. De hade
kaffebönorna i en mollskinnslapp och krossade det med en "salt-
sten"(eh gråstem).

Min mor brukade "laga mat" dvs. reda till kalas o.d.
De hade stora järngrytor med tre ben, och ställde dem i de
öppna spisarna. På herrskapsgårdarna hade de stora avlånga stek-
grytor, stundom av malm stundom av järn. De hade små öron,
där man tog med särskilda grytkrokar.

Om natten på gillena lagades alltiå både kaffe och te, men
teet drack nästan ingen. Chocklad användes men mycket sparsamt.

Brännvin var den vanligaste drycken, och det var inte
många då, som voro nyktre.

Acc.nr.

1932

Bothilda Nilsson

Juni 1928.

Bontofta,

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

Förr använde de mycket dricka eller drickablandning. Om vintrarna hade de inte mycket mjölk, för de fodrade korna dåligt. Då de skulle ut på arbete hade de träbyttor med dricka med sig. Här bryggde vi alltid maldricka, men en faster till mig, som bodde i Andrarum, bryggde enebärsdricka. Vi bryggde var åttonde - fjortonde dag. Det hemmagrygda drickat blev så surt så.

Då man skulle brygga, använde man en "holians" stor bryggebalja, försedd med "tappestav", som alldeles kunde täppa till ett hål i botten. Små vidjor av halm vredos om och lades på botten, så att mte grums o.d. skulle rinna igenom. Först av allt hade man skållat karet i kokhet enelag. - Litet enris, rödbetor, potatis och morötter lades på botten, hett vatten slogs på och fick stå ett par timmar. Maltet hade man samtidigt lagt ovanpå halmen, och då den fått stå och draga nämnda tid, drogs tappan upp litet, så att lagen släpptes igenom.

Det som skulla användas till öl, togs av "verten", det som först rann av maltet. Resten hölldes tillbaka, tills det blev riktigt klart. När det så lakat ut maltet riktigt, ställdes det över natten i en kittel. En enegren med "jär" hängdes i lagen, så att det skulle jäsa. På morgonen skummades jären av, och drickat hölldes på ankare. På botten avsatte sig "bärma", som även kunde användas som jäsmedel. Jären uppsamlades och torkades på en färsk enegren och gömdes till kommande behov. Ankaret hade ett stort, fyrkantigt hål, så att man lätt kunde få ner en arm, då man skulle rengöra det. Ett "spång" sattes i hålet, så att det tog riktigt tätt. I ena ändan var en tapp, som togs bort, då man ville ha dricka.

"Tunndrickat" var utspätt och sämre.

Då min mor var piga "brände" de själva i varje stuga. Varannan timme fick hon stiga upp och passa "mäskan".

Acc.nr.

1932

Bothlida Nilsson

Juni 1928.

Bontofta,
Fågeltofta sn.
Albo hd. Skåne.

Då man skulle osta, var man tvungen att ha "löpe". En kalvmage plockades mycket ren, silad mjölk slog på, ett par ägg vispades i, och litet brännvin och kummin tillsattes. Man kunde även spä' på sedan. Därpå hängdes det till tork på "löbespinnen". Då skulle de "jua" (ljuga) riktigt, så blev löpet så mycket bättre. (Det skulle man även göra, då man skulle slipa en fårasax eller andra saxar).

Mjölken värmdes upp något, så att den blev "ko-varm". Detta gjorde man i stora kopparkittlar. Så hade man löpet i en duk : en bra matsked till två spannar (ung. 20 l.). Mjölken "löptes" och fick stå c;anen halv timme, då den rördes itu. Så togs massan upp med händerna, och "ostmosed" och vasslan kramades ur. Den pressades ner och packades riktigt i "ostkaren". Dessa voro runda och av boke. Andra hade precis fyrkantiga, andra åter mera avlånga ostkar. Då osten så formats efter ka-

rets form. ströddes litet salt på och fick stå till följande morgon. Då vändes den på andra sidan och saltades litet igen. — Husmän och mindre bönder hade "ystagillen". De köpte skorpor och vetebröd av handlandena och bjödo dem, som kommo med mjölk. Vetekransar har beställts i min tid, men på de sista trettio åren har man börjat beställa tårter i staden. Annars hade man "systerkagor". Det var nästan som vetebröd., och de bakades av vetemjöl, ägg, smör och jäst (dessförinnan "jär"). Först då jag "läste", började man tala om jäst. Barakvinnorna togo med sig "jär" till bagarna i staden.

"Råmjölksosten" blev gul men lagades på samma sätt, som den vanliga.

Då de kokte "vassla", gick ett slag upp, som de gjorde till ost, men den blev sämre än annan ost.

De lade sedan ostarna i "melbingar" eller i malttunnorna på loftet. De skulle tvättas i vassla och borstas, så blevo de gulare.

Vasslan användes ibland till gröt, mest korn-gröt

1932

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Uppptecknat av William Richter

15
15

Acc.nr.

Bothilda Nilsson

Juni 1928.

Bontofta,

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

En gång i tiden kärnade man i en rund tråkärna. "Torneln" (del del, som drogs upp och ner) hade nertill en trilla. Om de lyckades få "flygrönn" till torneln, så kunde man inte göra skälmstycken med smöret. Kärnan var f.ö. av boke. Till att skumma med hade man runda trä- eller hornskedar. Mjölken samlades och fick stå flera dar, till liksom ett skinn bildades ovanpå. Då rördes det om med en visp. Då det kärnats skulle man alltid ha "en kärnesmörmad". Kärnan och även andra träkar rengjordes med kokt enelag. - De äldre hade träbyttor, som de packade ner smöret i. Smöret såldes ända i Ystad och bars dit i stora "tvärpåsar", som hängdes över axlarna; smöret fördelades då, så att lika mycket lades i den främre "fickan" som i den bakre. Under min tid var det torgdag i Tranås varje torsdag, och då blev det vanligt att man lämnade smöret där.

Då jag var tös, körde bönderna här runtomkring till Kronovall med mjölken. För femtio år sedan anlades ett mejeri i nuv. kommunalordförandens: Peterssens gård. Det var ju bara ett litet mejeri. Mjolk kördes dit från Månslundagården, Bon-tofta Tjörneröd och Trelleborgsgården. Mjölken förvarades i stora blecksåar, och kärnan kårdes med häst. Då de hade gott om mjolk, ostades varje dag. -----

Då de skulle ta upp torv, eller som man sade : "mossa", bryda eller skätta, så gingo kvinnorna till varandra med mjolk, för då hade de ju inte så gott om mjolk som nu. De buro den i lårkrus, i vars öron de fäst band med duskor på.

Här funnos sådana kvinnor, ja, naturligtvis även på andra ställen, sådana som kunde sitta hemma och stjäla andras mjolk. Vad de sade eller hur de buro sig åt vet jag inte, bara att de använde en stubbkniv.

1932

LUNDS UNIVERSITETIS
FOLKMINNESARKIV

Acc.nr.

Upptecknat av William Richter

Bothilda Nilsson

Juni 1928.

Bontofta.

Fågeltofta sn.

Albo hd. SKÅNE.

Förr brukade både gifta och ogifta samlas och leka på vissa ställen. Man höll till på någon gräsbevuxen fälada och roade sig på flera sätt. Här i Bontofta voro vi vid Källarbacken (ligger mellan Oskars och Petterssons) och i Månslunda i östra och västra "haen" (hagen). Där var inte odlat men hade stängsel omkring.

Det var då vanligt att skomakare och skräddare drogo omkring i byarna, och de togo då fritt någon timma vid 8 - 9 tiden på kvällen och följde med ut och lekte. Bland lekarna kommer jag särskilt ihåg "änkeleken" och bollekarna.

I den förra ställde man upp par om par med en udda längst fram. Då denne ropat ut det längst bak stående paret skulle dessa söka springa förbi honom och taga fatt varandra. Lyckades den som var udda däremot röra vid någon av de springande, så fick han med denna bilda ett par, som ställde sig främst och "änkelingen" fick intaga den förres plats.

Vid bollekarna brukade man dela upp sig i två lag. Två ledare utsågos. Till bollträ hade man en rund stake, och på detta fattade ledarna växelvis med händerna. Den som kom överst fick börja att utvälja en av de närvarande till sitt lag. Så turades man om. tills alla kommit med i lagen och så började spelet. Ett lag voro "sura" och stodo utanför ett streck, som dragits upp. En av de sura skulle kaste upp bollen, och en av det andra laget skulle med bollträet slå till bollen, så att den flög så långt bort som möjligt och därpå springa. till ett annat streck ett stycke därifrån. Berörde någon av de inom strecket varande bollen, eller lyckades någon av de sura "sticka till", någon av dem med bollen så fingo de båda lagen byta platser.

1932

Acc.nr.

Bothilda Nilsson

Bontofta,

Fågeltofta sm.

Albo hd. Skåne.

Upptecknat av William Richter

Juli 1928

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

19

Ett stycke härifrån vid Åkärrshus ligger Olsåsastenen. Jättar hade sin boning på Stenshuvud liksom på många andra ställen. En av dessa tog en gång en stor väldig sten och slungade den mot Andrarums kyrka, då denna byggts upp för att fördärva den. Stenen kom i rätt riktning men föll ner ett stycke innan den nått kyrkan och hamnade på Olsåsabacken, där den än i dag ligger. Det är den största stenen i närheten, och var gång den luktar nybakat bröd vänder den sig.

(se fot. 17).

Acc.nr.

1932

Upptecknat av William Richter 20

Botilda Nilsson

Juni 1928.

Bontofta,

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

Vid Månslunda var en "pysslingabacke" vid "Snickehöj".
Förr var den beväxten med buskar, och där hade många sett små-
folken. Då marken där sedan skulle skiftas, röjdes det undan
och man trodde, att man skulle finna något, men det gjorde man
inte.

Det skulle va' en man, som en gång mötte ett helt följe
sådant "småfolk", som hörde hemma i "Sinkehöj" och skulle
till "Vinkehöj" och fira fest.

På senare åren har man emellertid inte hört, att de vi-
sat sig. De tycks ha blivit alltför mycket oroade eller vad
det kan bero på.

Acc.nr.

1932

Upptecknat av William Richter

21

Bothilda Nilsson

LUNDS UNIVERSITET

Juli 1928.

Bontofta,

FOLKHALVAREN

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

Uppe vid alunbruket i Andrarum finns ett hål eller gång, som går tvärs igenom berget. Där sade man förr, att pysslingarna hade sin väg, och därför kallas det "pysslingahålet".

Sept. 9.

Där finns också en sten, som man rest över ett iges^{skottat} schakt, ty man trodde sig ha kommit till pysslingarnas rike och ofredat dem, ty den ene arbetaren efter den andre dog därnere. På stenen står att läsa : "Caroli schakt. Upptagen år 1660. Arbetad till 60 Famnars Djup och 15 Famnars Bredd. Igenfylld år 1756. " Stenen kallas efter schaktet Carolistenen.

Sept. 17.

Jag har också hört talas om, att man en gång för mycket länge sedan sökt mäta djupet antingen av detta schakt eller det nu var ett annat djup däruppe. Många oxatömmar bundos ihop och en sten hängdes i ena ändan och sänktes ner, men då man halade upp repet igen var stenen försvunnen och i dess ställe hände ett par blodiga stutahorn.

Acc.nr.

1932

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV
Upptecknat av William Richter

22

22

Bothilda Nilsson
Bontofta, s
Fågeltofta sn.
Albo hd. Skåne.

Juli 1928.

Mellan Bontofta och Tjörneröd har legat en rund stensättning, och där påstår man, att de förr i tiden skulle haft sina stämmor eller sammanträden.

Acc.nr.

1932 Upptecknat av William Richter

Botilda Nilsson

Juni 1928.

23

Bontofta,

Fågeltofta sn.

Albo hä. Skåne.

Anders Månsson från Bontofta berättade, att då de hade bakt och bykt och eldat bra, så brukade "skaumannen" komma in och värma sig. Ingen varken fick eller tordes säga något till honom, och han gick alltid åter stilla sin väg, utan att göra någon för när.

Acc.nr.

1932

Upptecknat av William Richter

Juni 1928.

24

Botilda Nilsson
Bontofta,
Fågeltofta sn.
Albo hd. Skåne.

X
Valborgsmässoafton gingo ungdomarna omkring och sjungo maj. De hade med sig korgar, som voro klädda med blommor och samlade däri upp ägg, som skänktes vid gårdarna. Andra skänkte pengar i stället. Under tiden de togo upp gåvorna sjöngo de övriga:
"Själva kråkan som är grå.- Livad hon känner sig ändå.
Allt så vitt som världen är - Springa de rosor i blommor."
På de så uppsamlade gåvorna hade man sedan gille. Där gillet hölls kokte man risgröt och äggkaka, och det hände även, att man vispade "äggtoddy". Sedan roade man sig med dans och lekar långt fram på morgonen.

X

Acc.nr.

Bothilda Nilsson

Bontofta,

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

1932

LUNDS UNIVERSITET
FOLKMINNESARKIV

Upptecknat av William Richter

Juni 1928.

25

25

I varje by eller åtminstone de flesta fanns förr förutom brydestuga även "malttorka". Den låg även den på den för byn gemensamma ällmänningen". Man kunde torka två tunnor malt på en gång, ja, i Bondrums malttorka ända till tre tunnor. Det grodda kornet lades upp ungefär ett kvarter tjockt på tjocka plankor, som lagts upp liksom ett snedtak. Hål voro borrarade i plankorna, så att värmen bättre skulle kunna nå kornet. Man eldade i en ugn under själva torkställningen och dämpade elden med en enegren, som doppats i vatten. Man fick känna med fingrarna, när det var lagom varmt. Jag rörde om kornet med nävarna, men många använde en fyrkantig bräda med handtag på till samma ändamål. Så fick det flitigt röras om, tills det blev färdigt. Maltet förvarades sedan i tunnor på loftet och maldes i stenkvarnar, som man drog fram och tillbaka.

Acc.nr.
Bothilda Nilsson
Bontofta,
Fågeltofta sn.
Albo hd. Skåne.

1932

Upptecknat av William Richter

26

Juni 1928.

Det var året 1865 eller 1866 det var kransagille hos Nils Larsson (vanligen kallad Mäster) i Månslunda. Med fyra förriiddare och speleman i spetsen red och körde hela stassen till Kronovall, där pigorna hängde på kransar våra och en på sina utkorade, vilka utvalts genom lottdragning i förväg. Kransarna voro av pappersblommor, som fästs på ett band. Min mor Cecilia hade gjort dem. En piga hos Per Isak hängde en krans på min farbror Nils. - Sedan färdades tåget tillbaka till gillesgården, där festen fortsatte hela natten. Vid vilken tid på året gillet ägde rum kan jag inte bestämt säga, men jag tror det var på våren eller försommaren.

Acc.nr.
Bothilda Nilsson
Bontofta,
Fågeltofta sn.
Albo hd. SKÅNE.

1932

Upptecknat av William Richter

Juni 1928.

I Tranås bodde för flera år sedan en sträng präst, som hette Fernström. Han ogillade skarpt dansen och övrigt nöjesliv och tog gärna i med hårdhandskarna, om det gällde. En gång måste han emellertid giva vika. Där bodde nämligen en man, som kallades "Janne Rackare" eller "Halte-Janne", och han var inte rädd för någon eller något. Han spelade fiol utmärkt och anlätades därför mycket både vid gillen och andra tillfällen, då man samlades för att roa sig. Prästen förbjöd honom att spela, men han var slagfärdig och svarade: Herrens himmel och Herrens jord om mina strängar och min fiol, och nu så ta mig tusan så går det igen." Så grep han ånyo stråken och dansen kom åter igång, men prästen måste draga sig därifrån med oförrättat ärende.

Acc.nr.

1932

Upptecknat av William Richter 28

Bothilda Nilsson

Bontofta.

Juni 1928.

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

För en 30 - 40 år sedan slogs ofta små gårdar tillhopa till större. I Månslunda t.ex. slog man ihop sju gårdar till den nuvarande Månslundagården.

I gårdshuset bodde husmän, och de voro mestadels fattiga. De fingo hålla sig med allt och fingo för sina dagsverken bara 67 öre.

På denna gården hade vi inte mindre än 290 dagsverken, + 60 kvinnliga dagsverken, som vi skulle göra för arrendet. Jag kommer ihåg, hur de då skulle arbeta i Frörum, Bärtofta eller Månslunda från kl. 6 till kl. 8, men dessförinnan från solens uppgång till dess nergång.

I Bontofta fanns ingen bysmedja men väl i Månslunda vid Söndervång". Smeden hade ett litet ställe med häst och två - tre kor.

Brydestugan i Bontofta låg i Nyhem (Hildings gård) och i Månslunda vid Nils Magnussons utanför de egentliga byarna i "allmänningen", som ägdes av byn gemensamt.

Bontofta utgjorde ett "rothåll" och höll soldat, Månslunda var ett "rusthåll" och fick hålla häst och karl.

"Skvattor" voro små vattenkvarnar, som lågo vid mindre vattendrag. En sådan fanns i Djurröd. Stenen stod direkt i förbindelse med hjulet. "Taoten" var likasom en vång, som låg litet höglänt. Vid Månslundagården låg "Rasmusa taot".

Rovor såddes mest på nybruk. ute i markerna. Torven hackades upp och brändes och rovfröet såddes som säd, ej i rader som nu. Husmän brukade hacka och sedan så till hälften i två år. En karl skulle hacka en ruta om dagen, en kvinna bara en halv.

Smöret färgades förr med morötter. Dessa revos och saften hällades i grädden, så fick smöret en vacker gul färg. Smörfärg kunde man sedermera få köpa. Det minns jag, att jag fick köpa åt dem därhemma, vid den tiden då jag gick och läste.

1932

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

30.30

Acc.nr.

Bothild Nilsson

Bontofta,

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

Uppptecknat av William Richter

Juni 1928.

Förr fanns inga tändstickor, och innan man ens fått svavelstickorna, lånade de värme ~~an~~ varandra i en träsko eller ett rör. För att få eld användes då en stålbit och flinta, som slogos mot varandra. Gnistorna, som så uppkommo, fingo antända litet torrt fnöske, och sen var det lätt att få större eld.

Som lyse användes "pråsor", som vi själva stöpte, och likaså talgljus. Kokhett vatten hälldes i ett kar och smält talg ovanpå. "Ljusagarnet", som till bättre ljus bestod av löst bomullsgarn och till pråsorna av "skättefall" eller något liknande, hängdes upp på en stake och doppades upprepade gånger i talgmassan, tills det blev av önskad tjocklek.

Pråsorna kunde fastsättas var som helst bara genom att smälta ett par droppar och genast sätta dit pråsan, som vid stelmandet fastnade. Ljusstakarna voro antingen av malm, tenn eller trä. De sistnämnda hade en järnfjäder, som höll fast ljuset, och dessutom några stift på vilka ljusstumpen sattes, då den var nästan utbränd.

1932

Acc.nr.

Bothilda Nilsson

Bontofta,

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

Upptecknat av William Richter

Juli 1928.

1. Staffan var en stallefrång-
Håll dig väl, fålen min. -
Han vattnade de fålar fem -
allt vid den ljusa stjärnan.
2. Ingen dager synes än -
Men stjärnorna på himmelen de blänka.
3. Två de voro röda -
De tjänte för sin föda.-
4. Två de voro vita -
De va' varandra lika.-

5. Den femte den var apelgrå -
Den rider själva Staffan på. -
6. Innan henen galit har -
Staffan uti stallet var. -
7. Hastigt lägges sadeln på -
Innansolen månd' uppgå.-
8. Framme han till skogen var -
Innan någon vankat har.-
9. I den fula vargens spår -
Fort och oförskräckt han går.-
10. Själva björnen i sitt bo -
ej får vara uti ro .-
11. Stackars haren skrämnd och rädd-
måste stupa i sin bädd.-

1932

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

83
33

12. Dagen den lider -
Fålen hemåt skrider -.
13. Nu är eld uti var spis -
Håll dig väl, fålen min.
Julegrät och julegris -
Allt vid den ljusa stjärnan -
Ingen dager synes än, synes än.-
Men stjärnorna på himmelen de blänka.

1932

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Upptecknat av William Richter

Juni 1928.

34

34

Acc.nr.

Bothilda Nilsson

Bontofta.

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

Gåtor:

Han gick på 'na i kroken och riste 'na in i låret. Knävlingen
gick och bäge stenarna skramla?

(Maltkvarnen).

Emellan benen, där börjas en lek. Uppåt buken det löper en streck
och i hålet hålles "cheremissan" ?

(Spinnrocken).

Litet som en lus, högt som ett ljus, blått som en duva, brett
som en dörr, vitt som en svan ?

(Linet).

1932

Upptecknat av William Richter

Juni 1928.

36

Acc.nr.

Bothilda Nilsson

Bontofta.

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

Gåtor :

Det låg en man på tusen rör, han rop'te så till Hälsingör:
Släpp ut, släpp ut Sven Jynta! Här kommer all världens vidunder
med en"sladderchevs" i munnen ?

(En gås, som mickel tagit).

Fyra hängandes, fyra slängandes, två peka åt byn, två i skyn, en
kommer lunkandes bakefter?

(Kon).

En hålbukad mor och en krokryggad far och tre "ranta" (svängda)
pågar ?

(Grytan).

1932

Upptecknat av William Richter

Juni 1928.

36

36

Acc.nr.

Bothilda Nilsson

Bontofta.

Fågeltofta sn.

Albo hd. SKÅNE.

Här kommer du dragandes med dina 20 gäss, men om jag haft en gång så många och en halv gång så många och en hel gås och en halv gås och en gåse till, då hade jag haft så många ?

(7 st).

Det var ett rum med fyra hörn. I varje hörn satt en kvinna, och var kvinna hade tre kvinnor framför sig. Hur många kvinnor var där ?

(4).

Det vare en gång tre bockar, som skulle bygga en kyrka -(så frågas): Kan du det ? - Nej! - Det kunde inte de heller.

1932

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

37

Acc.nr.

Bothilda Nilsson

Bontofta,

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

Upptecknat av William Richter

Juli 1928.

31

Gå med stuten: Var och en av deltagarna fingo var sin del av stuten, och så började en fråga: Vad vill du ha med stuten? Varje svarade då med den del, han fått sig tilldelad, men han fick inte säga ja, inte nej och inte skratta, ty då blev det pant. Så säger en: Jag lägger mitt lån i salt, gör du det? Den tillfrågade skall då svara ex. Jag lägger mina horn i salt. Nästa fortsätter t.ex. Jag rökar min skinka osv. och så skall alla svara v.o.e. på sitt vis. - Sedan skulle panterna inlösas. "Kliva till månen": var vanligt. En person skulle kliva upp på en stol och säga: Den, som håller mig kärast, lyfter ner mig. "H änga": En ställer sig mot väggen. En annan pekar bakom hans rygg på en tös och säger: Vem hänger du för? - Den utpekade ställer sig bakom tösen, och så får hon utpeka nästa osv. Sen vände sig den främste och kysste sin granne, denna näste osv. och det var inte alltför så smakligt. En piga fick t.ex. som pant gå bort och kyssa en gammal gubbe, som satt och spelade kort.....

1932

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Upptecknat av William Richter

Juli 1928.

Acc.nr.

Mårten Nilsson (Bonde)

Lövestad.

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

Ärrendebönderna betalade förr sina arrenden med dagsverken. Varje arrendator fick en viss bit äng, som han skulle slå av gräset på. Man kallade det att "slå skute" (slå skytte). Man brukade söka bli färdig först och började därför mitt i natten vid ettiden. Den som blev först, var värst, och han brukade, då han var färdig ropa hurra, så att alla skulle höra, att han var den förste. Men ibland ropade någon på skämt hurra, för att lura de andra, men då fick han alltid igen det på ett eller annat sätt. Den som blev sist, gjordes narr av, men jag minns inte, att man kallade honom något särskilt. Vid åttatiden på morgonen var man i regel färdig, och då hade man gille.

1932

Upptecknat av William Richter
Juli 1928.

39

Acc.nr.
Mårten Nilsson
Lövestad.
Förut boende i Bontofta,
Fågeltofta sn.
Albo hd. Skåne.

Jag kommer ihåg i Bärtofta, då jag gick och "läste".
Då vi på våren skulle släppa ut kreaturen, så måste något göras
för att inte trollen skulle få makt över dem. Vi skuro ett litet
kors nere på runpan - strax ovanför de långa håren i svansspet-
sen. En smula "develstreck" (dyvelsträck) - detta luktade mycket
räligt - smordes i såret. Ovanpå hålet syddes sedan fast en lin-
nelapp, och då detta var gjort, kunde inte trollen göra kreaturen
något för när.

Acc.nr.

1932

Upptecknat av William Richter

Mårten Nilsson

Juli 1928.

40

Lövestad.

Förut böende i Bontofta,

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

Då man till jul bakade bröd, brukade man skarpa ihop den sista degen och av detta göra en kaka, som bakades på samma sätt som de övriga. Den kallades skrapekaka och var rund. Den gömdes tills man skulle börja arbeta i jorden frampå våren. Då gav man dragarna av densamma, och då skulle de få mycket kraft till det stundande tunga vårarbetet.

/Ant. An.

Acc.nr.

1932

Upptecknat Av William Richter

Mårten Nilsson

Juli 1928.

Lövestad.

Förut boende i Bontofta,

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

Då man skulle bort på gille, och dessa varade minst tre dagar, hade man alltid "förning" med sig, alltefter som man hade råd. Bovetegröt (eller i sämsta fall korngrynågröt, som mera var vardagsgröt) hade man lagt upp på ett stort tennfat, som enkom användes till detta ändamål. Ovanpå gröten strödde man kanel i rutor. I allmänhet fanns inte servetter, och därför knöt man ett blått torkle om fatet, då man skulle bära det till gillet.

Bröd antingen sursött och det var det allmännaste eller någon gång sött bröd, tog man med en eller ett par kakor.

Min mor brukade köpa två mark smör och lägga upp detta i en glas eller porslinskopp. Hon formade smöret som en sockertopp och dekorerade det med tillhjälp av en morot, som hon skurit tvärs av och i vilken ett kors eller annan figur skurits ut. Med detta stämplade hon det så upplagda smöret.

Även kött brukade man ha med som förning, då bestående av antingen ett fåralår eller oxkött eller vad man hade till hands.

1932

Upptecknat av William Richter

Juli 1928.

Acc.nr.

Mårten Nilsson

Lövestad.

Förut boende i Bontofta,

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

Då man förr höll på att stryka en lie, brukade man ibland säga till någon: Känn så varm lien blivit. Var det då någon, som tog tag i lien, så knappade man till hans hand rätt så bra, så hade man en gång blivit lurad att känna efter, så gjorde man inte om det.

Jag minns en gång, då jag skulle stryka min lie och råkade nagga till mig rätt kraftigt i en finger mot eggen. En gammal man frågade mig då, hur det kändes att "känna laiekusan".

Acc.nr.

Kristina Nilsson
Lövestad.

1932

Juli 1928.

43

Förut boende i Bontofta,
Fågeltofta sn
Albo hd. Skåne.

Då vi skulle väva och just hade svept räckan på, så skulle man taga dragpinnen, innan man släppt den och kasta den på dörren och säga: Lika fort av som på. Då skulle man få väven fort färdig.

Höll man på att varpa, och någon kom in, så skulle denne ha så mycket vett i sig, att han lyfte upp benet så högt som möjligt, då han steg över tröskeln åtminstone en aln. Gjorde han detta, så blev det duktigt skäl, annars blev det otur.

1932

Upptecknat av William Richter

Acc.nr.

Kristina Nilsson

Juli 1928.

Lövestad.

Förut boende i Bontofta sn.

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

Då en kvinna fått barn skulle hon stanna hemma
minst sex veckor. Gud nåde den kvinna, som gick någonstans,
innan hon blivit kyrktagen, ty på det ställe dit hon kom, där
slogs allt sönder och blev i oordning.

Acc.nr.
Kristina Nilsson

1932

Upptecknat av William Richter
Juli 1928.

45

Lövestad.

Förut boende i Bontofta,

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

De gamla brukade alltid uppmana sina döttrar att icke glömma att blöta litet saliv på bröstvärtorna, så blevo dessa ej såriga. En havande kvinna eller en som redan fött måste jämt ha stål på sig för att skydda sig mot onda makter. De buro på sig en fällkniv eller en stoppnål, för det behövde inte vara mycket stål, och det hade de tills de blivit kyrktagna.

1932

46

Acc.nr.

Upptecknat av William Richter

Kristina Nilsson

Juni 1928.

Lövestad.

Förut boende i Bontofta,

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

46

Då det var ont om "suel" (sogel), var det förr somliga, som togo av potatismjölet och jämnade på brödet.

Vi "mol" (malde) några korgar panntoffler och blandade i korn- och rågmjöl, då vi skulle baka.

I min uppväxt hade man med korngröt som "förning", då man skulle på gille. Man hade den på ett stort tennfat, som man svepte ett "huckle" eller schallett omkring.

1932

Acc.nr.

Upptecknat av William Richter

Mårten Nilsson

Juli 1928.

Förut boende i Fågeltofta sn.

(Lövestad,)

Albo hä. Skåne.

Ro, ro till stora bron och köpa barnet gulleskor,
gulleskormed spänne, för de ska räcka länge.
Och sen ska vi resa till Dannemark,
för där är så gott att vara: Där växer äpplen så klara.
Där galер göken, där växer löken,
och där finns så många sorts blommor.

1932

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Upptecknat av William Richter

Acc.nr.

Mårten Nilsson

Juli 1928. _____

Lövestad.

48

Förut boende i Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

Vyss, vyss, du lilla! Ligg nu tyst och stilla!

Katten sitter i granen

och jamar för de små barnen:

Och syster går till rosendelund

och blåser i silverhorn en stund

och plockar blommor åt de små,

sopar sen rent i varje vrå,

och sätter löv i taket ,

tills barnet lilla blir vaket.

1932

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Upptecknat av William Richter

Juli 1928.

49

Acc.nr.

Mårten Nilsson (Bonde)

Lävestad,

Förut boende i Fågeltofta sn.

Albo hdl Skåne.

God afton piga, som hemma är - maj är ju kommen,
För sommaren skall bli din bästa gäst.-
Sommaren är så ljuvlig för ungdomen.

Nu sätta vi maj i pigans säng.- maj är ju kommen.
Men akta dig för naboens dräng!
Sommaren är så ljuvlig för ungdomen.

Nästa år vi komma igen.- Maj är ju kommen.
Så står det en vagga vid pigans säng,
Sommaren är så ljuvlig för ungdomen.

Först en piga och så en dräng.- Maj är ju kommen,
De ligga bredvid pigans säng.
Sommaren är så ljuvlig för ungdomen.

Nu gå vi här av gården ut.- Maj är ju kommen.

Vi komma igen till vårens slut.

Sommaren är så ljuvlig för ungdomen.

God natt, god natt, var kristen själ.- Maj är ju kommen.

Nu vill de sova och vakna väl.

Sommaren är så ljuvlig för ungdomen.

1932

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

51

Acc.nr.

Mårten Nilsson

Lövestad.

Upptecknat av William Richter

51

Juli 1928.

Förut boende i Fågeltofta.

Albo hd. Skåne.

Rida, rida ranka. Hästen heter Blanka. Vart ska vi rida?
Till en liten piga. Vad skall hon heta? Jungfru Margareta,
den tjocka den feta. När vi kom fram, så var där ingen hemma
mer än en gammal gumma, som satt i en vrå och tuggade blå
och lärde sin dotter att spinna: "Spinn, spinn, dotter min!
I morgon kommer friarn din. Men kan du ej väva och spinna,
som varje redlig kvinna, så får han gå skjortelös."-
Dottern spann, tårarna rann. Och ingen friare kom där fram
förr än på andra året med gullband på håret.

1932

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Acc. nr.

Mårten Nilsson

Lövestad,

Förut boende i Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

Upptecknat av William Richter

Juli 1928.

52

Pigan, som trampade på brödet.

1932

Pigan, som trampade på brödet.

53

1. Med sorgsen ton jag sjunga vill om ett förfärligt under
Den som det hör, märk noga till och minns det alla stunder.
I Sibau vid Fene strand i Pommeren det tyska land skall saken varda
händer.
2. En fattig bonde bodde där och barn han hade många
som gjorde honom stort besvär, om bröd han nödgas gånga.
Men äldsta dottern av sin far o mor o syskon avsked tar o ger sig
bort att tjäna.
3. Densamma kände icke sig, när hon sig själv fick råda,
men rusade oförsiktig i kropps- och själavända.
Ty all sin lön kunde få, den skulle gå till prakt och ståt och till
högfärdig levnad.
4. Husbonden sade; "Piga kär, låt sådant högmod falla, det är en
Betänk av vad för folk du är! Vad kan man dig väl kalla?
Blir något övrigt av din lön, så giv din far, det är min bön,
Han tigger ju sin föda.
5. Hon svarte: "Jag är ung och skön, men granna kläder felar.
Vad vill förslå min lilla lön, om jag ned får min delar.
Som andra skall jag klädder gå, ej något tar jag honom frå'
men själver det förtjänar.

6. En tid därefter hände sig, att gamle fadern dödde. Då modern sig så ömkelig på käpp och krycka stödde, bad dottern, som var tämligt rik till graven hjälpa fadrens lik, som barnslig dygd befaller.
7. Hon hade nu på fjorton år sig mycket gott förvärvat, om hon med högnodssynden svär Guds gåvor ej fördärvat. Hon sade: "Det mig går ej ann, begravnen hur I vill och kan, men jag mitt mynt ej skingrar."
8. "Jag bör på nästa marknadsdag mig nya kläder köpa. Ej gagnar det mig då, att jag därom till lån skall löpa. Hur jag går klädder, var man ser, stor sak vad grav man gubben ger ej någon därom sköter."
9. Då hennes fru slik hårdhet såg, hon mera ädelt tänkte, barmhärtig i sin hela håg, hon mat och pengar skänkte varav den arma kvinnan då, hugsvälad månne genast gå sin döde att begrava.
10. Till fadder pigan bjuden blev, hon därför väl sig prydde, gav Gud och dygden skiljebrev och högnodsanden lydde. Dess fru gav henne tvenne bröd att ge sin mor, som led stor nöd och sådan hjälp behövde.

11. När hon ett styck hade gått och harnsen brödet burit,
sin frus barmhärtighet försmått, på modren häftigt svurit,
kom hon där vägen oren var. Märk vad för medel hon då tar
att röda skorna spara.
12. Här fanns ej sten, här fanns ej spång, varpå hon kunde kliva.
Gå kring blev vägen alltför lång, ej smutsig ville hon bliva,
ty lägger hon de bröden så, att hon på dem kund' torrskodd gå,
men hämnaden resan stäckte.
13. Dess fötter fastna genast kvar, när hon på bröden träder.
På benen hon förgüves drar, hon bannar, svär och häder.
Ty som en stor och jordfast sten, orörlig är så hennes ben
i marken sig de fäster.
14. När hon sig så ledesssträffad ser, begynner hon att gråta.
Av jord och himmel hjälp hon ber med bleka kinder våta.
Allt folk till kyrkan skulle gå så sällsam syn de undra på
och för varann förkunna.
15. Vid slutad gudstjänst folket går att detta under skåda.
Man ser, var synderskan hon står, och kan sig inte råda.
Om hjälp hon tigger varje män. De bjuda till, men ingen kan
dess fot från marken röra.

16. De fromma rådde henne till, att allvar bättring göra,
bekänna synden, ty då vill Gud arma syndar'n höra.
Hon ropte då: Jag usla barn har själv mig snärjt i syndens garn
förtjänsten ~~nu mig~~ lönas.
17. Guds ord jag aldrig älskat har, vad prästen sagt föraktat,
bedrövat både ~~far och mor~~, världslustan eftertraktat
världslustan eftertraktat. Guds gåvors missbruk var min lust
var möttas av kval och pust och sådant allt med rätta.
18. I människor, som på mig se, låt detta eder lära
att man bör Gudi dyrkan ge, föräldrar skall man ära.
Fly högnod, som en rot till allt, som göres mot vad Gud befallt!
Blin av min ofärd visa!
19. Knappt kunde hon de sista ord med bruten röst framföra,
förrän den eljest fasta jord begynte sig att röra.
Hon knäppte sina händer hop och sjönk så neder i en grop,
som henne strax betäckte.
20. O, människor, betänken Er, högfärden låten fara
och girigheten som man är och en farlig snara.
Låt pigans ofärd varna från synd och stolthet mer och mer
till dygd och Gudlig levnad.